

הסיפור הייחודי של בית חינוך משותף "הר- וגיא"

אוליבר סאקס בספרו "האיש, שחשב, שאשתו היא כובע" (עמ' 121) כתב כך:
"כשאנחנו רוצים להכיר אדם, אנחנו שואלים: "מה הסיפור שלו – הסיפור האמתי הכי פנימי שלו?" כי כל אחד מאתנו הוא ביוגרפיה, סיפור. כל אחד מאתנו הוא עלילה ייחודית, הנבנית ללא הרף, באורח בלתי מודע, על ידינו, באמצעותנו ובתוכנו – באמצעות התפיסות, התחושות, המחשבות והפעולות שלנו; ולא פחות באמצעות הדיבור שלנו, התיאורים, המסופרים שלנו. מבחינה ביולוגית ופיסיולוגית אין בינינו הבדלים רבים: מבחינה היסטורית, כסיפורים – כל אחד מאתנו יחיד ומיוחד במינו.
כדי שנהיה אנו עצמנו, עלינו להיות בעליו של סיפור החיים שלנו, אנו חייבים "לזכור" את עצמנו, לזכור את הדרמה הפנימית, את העלילה של עצמנו. אדם זקוק לעלילה כזו, עלילה פנימית רצופה, על מנת לשמר את זהותו, את עצמיותו".
מסתבר, שלא רק האדם זקוק לעלילה, אלא גם בית ספר, וכמו שלכל אדם יש עלילה משלו, יש לכל בית ספר עלילה משלו, והעלילה שלנו מתחילה אי שם בשנת תשכ"ג (ספטמבר 1962).
¹שלושה קיבוצים: דפנה, מנרה והגושרים החליטו להקים בית ספר אזורי. אל יהי הדבר קל בעיניכם, כי מדובר בקיבוצים. הקמת בית הספר האזורי לא התקבלה יפה בתנועה, שדגלה בקיום בית ספר בכל קיבוץ, משום שבית ספר בקיבוץ מקל על חינוך בני הנוער לחיי קיבוץ. באותם זמנים לבית הספר בישוב היה תפקיד מאד משמעותי בישוב, והוא שימש הרוח החיה בכל אירועי התרבות.
בקיבוץ, המייסדים נקראו "פורצי גדר". אחד מפורצי הגדר הללו, דב בן ליש מדפנה, ההוגה והיוזם של רעיון הקמת בית הספר האזורי, חשב, שחינוך לחיי קיבוץ – אין בו די. לדבריו, חשוב לטפח ערכים חברתיים של הערכת הזולת תוך החלפת דעות. הוא סבר, כי ליבון בעיות על רקע חברתי רחב ועל יסוד החלפת דעות תגרום ל"חיסון" רוחני ורעיוני. הוא הדגיש, כי על הקיבוץ להכין את בניו ולציידם, על מנת שיוכלו לעמוד מול האתגרים, שמציב המשק המודרני המתפתח...
לא בכדי הארכנו קמעא בתיאור ההתחלה, שהרי השיח (החלפת הדעות) הדיאלוגי בין מורים לבין תלמידים, התאמה לאתגרים, שמציב העולם המודרני, ההולך ומשתנה לנגד עינינו, הם נר לרגלנו גם היום.
גם התהליך של בחירת שם לבית הספר – הר וגיא – יש לו נגיעה למתווה החזונית, שהציג דב בן ליש, והוא מתקשר לשיח הייחודי, שקיים בהר וגיא בין מורים לתלמידים.

¹ מתוך 'סיפור הקמתו של בית ספר הר-וגיא' עבודת סיכום שנכתבה על ידי ירדנה פרפרי וסיגלית קטן עבור ד"ר אמיר גולדשטיין במסגרת הלימודים לתואר שני במכללת תל-חי 2018

אז איך בחרו את השם 'הר וגיא'? הטיילו את המשימה על התלמידים, שהיו בי"ב באותה עת, לעשות משאל, ולבחור את השם. השם הנבחר, הר וגיא, הוצע ע"י התלמיד יואל בירנבוים מקיבוץ מנרה, שלימים נהרג בתאונת אימונים בצה"ל. ההצעה הייתה הר- (מנרה) וגיא- (הגושרים ודפנה).

כך נולד ה"גשר" הראשון.

במהלך שנות ה-60 וה-70 הצטרפו לבית הספר כל קיבוצי המאוחד מאצבע הגליל ומרמת הגולן. כיום 'הר וגיא' הוא בית ספר תיכון אזורי (ז'י"ב), והוא שוכן בקיבוץ דפנה בגליל העליון. בבית הספר לומדים כ-950 תלמידים מיישובי אצבע הגליל. מאז הצטרפנו לתכנית 'מארג' אנו נוברים בשאלת זהותנו, וחוברת זו תוקדש להצגת ייחודו של בית הספר.

האם אי פעם ראיתם בית ספר, שנחל זורם בתוכו?! אצלנו זורם נחל, נחל דן!
נחל דן הוא חלק חשוב בגנטיקה של בית הספר שלנו, ולא בכדי קבענו, שהגורם המארגן שלנו הוא "נחל נובע – מקור חוכמה" (משלי), ומן הראוי להסביר.

נתחיל בזה, שכשמגיעים לבית הספר, רואים את נחל דן סולל לו נתיבים בין ה"בתים" (כך אנו מכנים את המבנים של המחזורים). בתים – כבר מיוחד – לא?
הנחל חורץ את שטח בית הספר בקווים כחולים.

נחל דן נובע ממעיינות הדן, כשכל המעיינות יוצרים פלגים, שמתלכדים לנחל. אז אם חשבנו, שרק מעין נובע, ונחל זורם, התברר לנו, שגם הנחל נובע!

אז מה לנחל נובע ולמקור חוכמה?

מסתבר, שהכול קשור למים. ראשית בלי מים, אין חיים. שנית, הם קיימים מקדמת דנא. כשנבראו שמים וארץ ביום הראשון לבריאה, המים היו כבר קיימים: "ורוח אלוהים מרחפת על פני המים". שלישית, נמשלו דברי תורה (גם תורת הפיסיקה והכימיה וכו') למים, שנאמר "אין מים אלא תורה" (בבא קמא פ"ב ע"א). ואם ניעזר בדרשתו של רבי עקיבא לפסוק ממשלי ה' ט"ו "שתה מים מבורך, ונוזלים מתוך בארך". "בור" מתחילתו אין יכול להוציא טיפת מים מאליו – לא היה אלא מה שבתוכו. כך תלמיד מתחילתו לא למד כל דבר – לא היה אלא מה שלמד. ונוזלים מתוך בארך – דומה לבאר. מה באר מנזלת מים חיים מכל צדדיה, כך באים תלמידים, ולמדים הימנה" (ספרי דברים פ"א מ"ה).

והכי חשוב זו המטאפורה של המים. המים נעים כל הזמן, משתנים, יש זרימה, יש התחדשות. הם יורדים בשצף מן המפלים הקטנים.

מה שמוביל אותנו לייחוד הראשון שלנו: החידוש, ההתחדשות הבלתי פוסקת.

והכל נובע מתפיסתנו את מעשה ההוראה.

אתה פלא (חוה אלברשטיין, על פי פאבלו קאזלס)	מלמדים אנו אותם,
כל רגע בו אנו חיים	כי שתיים ועוד שתיים
הוא רגע חדש.	הם ארבע.
כל רגע בו אנו חיים-	וכי פאריז היא בירתה של צרפת.
אין שני לו ביקום.	מתי נלמד אותם גם מה שהינם!?
לא יהיה כמותו מעולם.	עלינו לומר לכל אחד מהם:
לא יהיה עוד לעולם.	אתה יודע, מה שהנך –
ומה מורים אנו לילדינו	אתה פלא!
בבית הספר?	אתה יחיד ומיוחד....

בשיר זה באים לידי ביטוי שני ייחודים של בית הספר, אולם לעת עתה נתמקד בייחוד אחד. נושא החידוש וההתחדשות הוא לא רק עניין של ראייה למרחוק והתאמה לשינויים ולהתפתחויות, כמו למשל הקמת מגמת ביוטכנולוגיה בבית הספר הרבה לפני שהנושא הפך להיות "איני", אלא בבחינת "אני מאמין" במעשה ההוראה.

במשך שלוש שנים הקמנו קמלי"ם-קבוצות מורים לומדות. המורים נרשמו לקמ"ל, שעניין אותם. כל הקמלי"ם עסקו בנושאי זהות, ולא בתחומי הלמידה בבית הספר. כך שימשו הקמלי"ם למקור חוכמה. גם מקורות וגם חוכמה. המקורות היו מתחומי היהדות, הציונות, האזרחות והדמוקרטיה. זה היה חידוש למורים מכל הבחינות. מורים מלמדים מורים, טקסטים, שכתב הרמב"ם, קטעי תלמוד, לצד מאמרים וסיפורים, שנכתבו בשנים האחרונות.

וכבר למדונו חז"לנו, כמה חשוב הוא החידוש.

"תנו רבנן: מעשה ברבי יוחנן בן ברוקה ורבי אלעזר (בן) חסמא, שהלכו להקביל פי רבי יהושע בפקיעין. אמר להם: מה חידוש היה בבית המדרש היום? אמרו לו: תלמידך אנו, ומימך אנו שותין!

אמר להם: אף על פי כן, אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש"

יחד עם זאת, איננו מקדשים את החידוש, אלא בבחינת כזה ראה, וחדש.

"כזה ראה" הוא מה שכבר יש, ויש לכבד אותו להוקיר אותו, כמו שלמדנו משירו של עמיחי "עשרת הדברות". בשיר זה יש שני דברות נוספים: הדיבר האחד עשר, "לא תשתנה, והדיבר השנים עשר, השתנה תשתנה..." וכפי שכתב הראי"ה קוק: "הישן יתחדש והחדש יתקדש".

לכאורה, שני מסרים מנוגדים, אבל לא היא, אלא כזה ראה, וחדש. כך גם למדנו מהאגדה המופלאה על ההבדל בין התורה הכתובה לתורה שבעל פה, בסדר אליהו זוטא פרק ב': "אמר אליהו: פעם אחת הייתי מהלך בדרך, ומצאני אדם אחד [...]

אמר לי: מקרא [התורה שבכתב] ניתן לנו מהר סיני, משנה [התורה שבעל פה] לא נתן לנו מהר סיני.

ואמרת לי: בני, והלוא מקרא ומשנה מפי הגבורה [האל] נאמרו. ומה [ההבדל] בין מקרא למשנה?

משלו משל, למה הדבר דומה –

למלך בשר ודם, שהיה לו שני בנים, והיה אוהבן אהבה גמורה, ונתן לזה קב [כמות מסוימת של] חטין, ולזה קב חטין, לזה אגודה [חבילה] של פשתן, ולזה אגודה של פשתן.

הפיקח שבהן מה עשה?

נטל את הפשתן וארגו מפה, ונטל את החטין, ועשאן סולת. ביררה, טחנה, ולשה ואפה, וסדרה על גבי השולחן, ופרס עליה מפה, והניחה, עד שבא המלך.

והטיפש שבהן לא עשה כלום.

לימים בא המלך לתוך ביתו, ואמר להן: בני, הביאו לי, מה שנתתי לכם.

אחד הוציא את הפת של הסולת על גבי השולחן, ומפה פרוסה עליו, ואחד הוציא את החטין בקופה [בשק] ואגודה של פשתן עליהן, אוי לה לאותה בושה ואוי לה לאותה כלימה!

הוי אומר: איזה מהן חביב [מי מבין הבנים עדיף]?

זה שהוציא את השולחן ואת [פת] הסולת עליו."

עצם ההצטרפות לתוכנית מארג היא חידוש. בית ספר קיבוצי חילוני, שמתבקש להוסיף לציונות ולאזרחות, שהם סלע קיומו, את היהדות, ואנחנו, כדברי ברל כצנלסון, הפכנו לדור חדש ויוצר, שאיננו זורק אל גל האשפה את ירושת הדורות. "הוא בוחן ובודק מרחיק ומקרב. ויש שהוא נאחז במסורת

קיימת, ומוסיף עליה, ויש הוא יורד לגלי גרוטאות, חושף נשכחות, ממרק אותן מחלודתן, מחזיר לתחייה מסורת קדומה, שיש בה כדי להזין את נפש הדור המחדש".

כבר כתבנו ש'מים' מבטאים שינויים זרימה, וחידוש. המילה "חידוש"- אין פירושו רק משהו חדש, אלא גם שינוי. כל שנה המורים מגיעים לבית ספר, שנעשו בו שינויים, תכניות חדשות מוצגות כל תחילת שנה, ואנחנו לא מזכירים את השינויים התכופים בשגרת הלימוד בגלל פעילויות חברתיות: ריקודי עם, הפעלה של מנהיגות תלמידים, יום ספורט, הרצאות והמון הפקות של תלמידי בית הספר, שכל אחד מהם הוא פלא, ואת משפט פיתגורס הוא יכול ללמוד כל חייו.

התנאי לשינוי מבחינתנו- שהוא יהיה רלוונטי לחיים שלנו בארץ שלנו ובעולם שלנו. הכול זורם לכאן ולעכשיו. בשיעורי החברה ובבוקר טוב לומדים תלמידנו על הקנביס הרפואי, נשות הכותל, גירוש הפועלים הזרים, מחאת האתיופים ועוד ועוד...

וכאן אנו מגיעים לייחוד השני שלנו - קשר בין מורים ותלמידים.

השורש של המילה נובע הוא נ.ב.ע, וזה גם השורש של הבעה. הבעה מתקשרת לשפה, ושפה מתקשרת לתקשורת. אז מה הייחוד? השיח בין מורים לתלמידים.

כמעט כל המוצרים המארגיים המהווים תכניות לימוד פוריות, שנדון בהם בהמשך, הם תולדה של שיתוף פעולה. התלמידים מלמדים תלמידים בחגים, ביום העיון, בבוקר טוב, ביום הזיכרון לרבין, מגמת חנ"ג מלמדת תזונה ועוד...

ומה טיבו של השיח? חוט השני המחבר רבות מהפעילויות שמניתי הוא מושג הדילמה.

הדילמה – עניינה הוא בחירה בין ערכים, בחירה ודיון בערכים הם בבחינת כלי להבניית זהות ולעיצוב הזהות. עקרונות שיח הדילמה מחייבים מספר אלמנטים מהותיים: המורה אינו גורם היחידי, ואינו עומד במרכז, ההבנה, שאין פתרון אחד. אין נכון או לא נכון. יש מציאות מורכבת, מפגש בין ערכים. כל נושא של יום העיון לזכר אסון המסוקים מנוסח כדילמה, למשל: "צה"ל והחברה הישראלית – בין המותר למוסר", "צדק חברתי במדים – האם צה"ל הוא בועה או בבואה". כך גם נושא הבריאות והקיימות סובב סביב דילמות, למשל הצורך בראות ירוקות, כמו היערות בברזיל, למול הצורך להאכיל את אוכלוסיית העולם, ההולכת ומתרבה.

נושא ההפקה של מגמת משפט עברי השנה הוא "ישראל – ארץ מולדת או ארץ יעוד?" אפילו ההכנה למסע לפולין מתחילה בדיון – נסיעה לפולין או ביקור באתרים בארץ, שמנציחים את זכר השואה. או בקיצור למה צריך לנסוע לפולין כדי להבין את מהותה של השואה.